

ЕСКАПІЗМ ЯК ПРИНЦИП КУЛЬТУРОТВОРЧОСТІ: РОБІНЗОНАДА ПОСТМОДЕРНОГО FESTIVE

Реалії культури ХХ–ХХІ століття культурологи все частіше пов'язують з явищем ескапізму, або ескейпізму (від англ. – «втеча»). Гасла постмодерну щодо загибелі «соціального» викликали до життя прагнення особистості вибудувати свою ідентичність і створювати особливі анклавні реальності, перебуваючи при цьому поза межами дій соціальних інститутів. Методологією дослідження передбачено застосування філософсько-культурологічного, семіотичного й компаративного методів, які дають змогу узагальнити різноманітні підходи до ескапізму як робінзонади постмодерного Festive та суперечливі оцінки цього явища. Мета статті – розглянути ескапізм у контексті ідей парадоксальності культури. Відмінність підходів до його розуміння переконує, що це складний соціокультурний феномен, який віддзеркалює процеси в сучасній культурі: кризу самоідентичності, зростання консюмеризму, індивідуалізму, віртуалізації сприйняття реальності тощо. З'ясовано, що сутність ескапізму полягає в підміні справжньої життєвої активності її симуляцією за допомогою розваг, тобто діяльності, поверхово спрямованої на привнесення у реальність чогось нового й різноманітного. Характерна для сучасної культури орієнтація на споживання перетворює індивіда на користувача не тільки речами, а й своїм життям загалом. Іншими словами, життя не проживається, а споживається. Ескапізм розуміють як «відхід» індивіда від справжнього буття шляхом його симуляції в розвагах.

Ключові слова: ескапізм, культуротворчість, фестивалізація, Festive, робінзонада, культура, самоідентичність, екзистенційний ескапізм, медіакомунікації.

У культурі ХХ–ХХІ століття увагу культурологів усе частіше привертає явище, яке набуло назви «ескапізм» або «ескейпізм» (від англ. – «втеча»). Гасла постмодерну про загибель «соціального» пробудили прагнення особистості вибудувати свою ідентичність, створювати особливі анклавні реальності, перебуваючи при цьому поза сферою впливу соціальних інститутів. Такий «вихід» чи «втеча» молоді від суспільства масового споживання стає, починаючи з 60-х років ХХ століття, стрижневою ціннісною установкою, характерною для руху хіпі, дзен-буддистів, для духовних мігрантів «до самих себе», які не сприймають сучасної треш-цивілізації.

Феномен ескапізму має полісемантичне навантаження і міждисциплінарний характер, відтак, його досліджують представники не лише соціальних і гуманітарних наук, а й природничих – антропологи, психіатри, фізіологи, генетики тощо. У статті зосередимось на культурологічному аналізі ескапізму як робінзонади постмодерного Festive та на суперечливих оцінках цього явища.

Термін «ескапізм» спочатку означав назву літературної течії, але згодом його почали застосовувати до широкого кола соціальних, культурних, психологічних, релігійних явищ, пов'язаних з відходом від дійсності. Поняття ескапізму в дослідженнях щоразу конкретизується авторським контекстом. Так, Дж. Р. Р. Толкієн в есе «Про чарівні

казки»¹ розглядає ескапізм як виправданий акт «втечі» від «потвор сучасності» у світ пригодницької літератури. Ескапізм досліджено також у двох працях зарубіжних учених. Ендрю Еванс (Andrew Evans)² здійснює спробу звести «під однією обкладинкою» різноманітні культурні та психологічні явища, пов'язані, на його думку, з ескапізмом. І. Ф. Туан (Yi-Fu Tian), історіограф під час правління імператора династії Тан, у праці «Escapism»³ розкриває широке значення ескапізму як атрибутивного компонента будь-якої культури, яку також можна характеризувати як своєрідний глобальний ескапізм, відхід від природного буття.

У культурно-філософських працях західних авторів, таких як А. Еванс, П. Холлендер, І. Ф. Туан, Д. Келльнер, К. Гамельтон, М. Нельсон, ескапізм розглядається як глобальне явище сучасності. Е. Еванс й П. Холлендер тлумачать його як «відхилення від норми»; І. Ф. Туан пов'язує його з парадоксальністю культури. Саме відмінність підходів до розуміння ескапізму переконує, що це складний соціокультурний феномен, зумовлений такими процесами в культурі сучасності, як криза самоідентичності, зростання консюмеризму, індивідуалізму, віртуалізація сприйняття реальності тощо.

Ескапіст, як «людина інша», «випадає» із соціальності, викликає у влади й широкого загалу громадян певну недовіру, занепокоєння, оскільки живе «в двох реальностях» і майже не підлягає контролю суспільства. У політичній енциклопедії ескапізм тлумачиться як соціальне явище, яке полягає в прагненні індивіда або частини соціальної групи відійти від загальноприйнятих стандартів суспільного життя. Основою ескапізму постає сумнів у доцільності і, як наслідок, спроба критичного переосмислення загальноприйнятих норм, укладених у тих чи інших суспільних уявленнях⁴. Однак постає закономірне запитання: «Хто і як в умовах кроскультурного суспільства, яке трансформується (за Гегелем, стара якість зникає, але ще не зникла, а нова якість виникає, але ще не виникла), може відрізнити «світ ілюзій і фантазій» від ідей та образів, поширених за межами «старої» соціальності, на деяких горизонтах майбутнього? У кризовому суспільстві відокремити нормальне від аномального (крім «викидів» архаїчної моралі і культури) у край важко, бо суб'єктивні оцінки, значення, смисли в умовах руйнування «серединного поля» культури можуть різко відрізнятись. Така ситуація особливо характерна для сучасного кроскультурного соціуму, який зазнає безперервного оновлення й зміни, а отже, і кризи. Недарма Е. Гуссерль говорив про необхідність створити особливу дисципліну, яка допомогла б сучасній людині «жити в кризі».

Екзистенційні проблеми автентичності буття, пов'язані з ескапізмом, вибором, життєвою реалізацією, розглянуто у працях М. Хайдеггера⁵, Ж.-П. Сартра⁶, Х. Ортега-і-Гассета⁷, Е. Фромма⁸. Беручи до уваги концепції цих авторів, зосередимось на культуроло-

¹ Толкиен Дж. Р. Р. О волшебных сказках. URL: <http://fairypot.narod.ru/story/Tolkien.htm> (дата обращения: 27.05.2017).

² Evans A. This Virtual Life. Escapism and Simulation in Our Media World. United Kingdom: Vision, 2003. 288 p.

³ Tuan Y.-F. Escapism. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1998. 245 p.

⁴ Див.: Эскапизм // Большая актуальная политическая энциклопедия. Москва: Эсмо, 2009 URL: http://greater_political.academic.ru/226/%D0%AD%D0%A1%D0%9A%D0%90%D0%9F%D0%98%D0%97%D0%9C (дата обращения: 27.05.2017).

⁵ Хайдеггер М. Бытие и время / пер. с нем. В. В. Библихина. Харьков: Фолио, 2003. 503 с.

⁶ Сартр Ж.-П. Бытие и ничто. Опыт феноменологической онтологии / пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. Москва: Республика, 2000. 639 с.

⁷ Ортега-и-Гассет Х. Бунт мас // Ортега-и-Гассет Х. Вибрані твори / пер. з іспан. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко. Київ: Основи, 1994. С. 15–140.

⁸ Фромм Э. Бегство от свободы / пер. Г. Ф. Швейника. Москва: АСТ, 2011. С. 288.

творчих принципах, оскільки ескапізм не виникає поза впливом певних культурних факторів, зумовлених змінами в сучасній культурі.

По-перше, ескапізм можна визначати як втечу індивіда від справжнього буття шляхом симуляції в розвагах, святкуванні. З ескапізмом можуть бути пов'язані якості, які відводять індивіда від реальності: мрійливість, неухважність, прагнення розваг, намагання підмінити свою справжню особистість уявною тощо. Принципового значення у цьому контексті набуває постмодерністська концепція симуляції й симулякрів, розроблена у працях Ж. Бодрійяра¹. Тут варто відрізнити ескапізм від різних сентенцій, які свідчать не просто про «відхід від чогось», а про патологічний «потяг до чогось» (конкретного). Феномен ескапізму варто диференціювати від явищ, які наближаються до нього і часом можуть сприяти його проявам: ескапада (скоєння вчинків, які відмежовують людину від суспільства), вихід (розрив зв'язку зі своєю соціальною групою, поза переходом до будь-якої іншої), відторгнення як крайня форма ескапізму (певної соціальної ідентичності, самовідчуження, суїцид).

По-друге, формування й поширення ескапізму пов'язане переважно з культурою постіндустріального суспільства, що породжує такі його ключові передумови: розширення культурного простору свободи; посилення споживацької складової в культурі; виникнення медіа середовища, яке інтегрує інформаційні технології в культурний простір. Так, з новими технологіями та їх масовим освоєнням на побутовому рівні все частіше нові гаджети сприймаються не як втілена мрія, а як натуралізована належність до буденної рутини. Таким чином, буденність сьогодні постає певною рутинізацією того, що ще вчора видавалося незвичайним, жаданим. Однак це зовсім не означає, що людина не шукає виходу з буденності в інших сферах. Рутину буденності слід долати, щоб уникнути стресу, але знаходити вихід стає все важче, а його пошуки нерідко призводять до явищ досить проблематичних і небезпечних у сучасній культурі. Екстремальні форми поведінки, види спорту, у яких нехтується інстинкт самозбереження, перекручення людської тілесності, – усе це пояснюється молодіжним екстремізмом, негативним впливом масової культури і медіа ангажованістю.

Французький дослідник Ф. Мюрє² щодо такого екстремізму наводить симптоматичні приклади представника сучасної фестивальної цивілізації, *Homo festivus*, який іде в гори і лазить там на снігоступах, викликаючи лавини, під якими він і гине; інший випадок – приїздить у якесь рибальське селище і бере участь у Святі моря, яке закінчується аварією корабля. А ще буває, його кемпінг зносить селевим потоком. У всіх цих нещастях вражає непідробне сумне здивування на обличчі *Homo festivus* щоразу, коли природа зіграє з ним злий жарт. Хіба гори можуть бути безжальні до людини? Хіба океан становить небезпеку? Хіба річки можуть зносити все на своєму шляху? Ні розслідування, ні пошук і засудження винних не зможуть втішити *Homo festivus*: він відчуває, що його зрадили. Коли взимку йде «хвиля холоду», люди, які застрягли на автостадах і в поїздах, проклинують владу за бездіяльність. Французький мислитель, продовжуючи думку, вважає, що з приходом гіперфестивальної ери у людей знову ожила віра в магію, хоч її форми стали дещо іншими. Так, тепер не влаштовують ритуальних танців, щоб викликати чи припинити дощ, але коли настає ожеледиця, починають з'ясувати, хто винен.

¹ Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / пер. с фр. А. Качалова. Москва: ПОСТУМ, 2015. С. 103–120.

² Див.: Мюрэ Ф. После Истории. Фрагменты книги. Философия. Философские проблемы духовной жизни. Литература Европы 20 в. / пер. с фр. Н. Кулиш // Иностранная литература. 2001. № 4. С. 224–241.

З тих пір, як конкретний світ зник, явища природи, перетворившись на ігровий майданчик, стали чимось на зразок платонівських ідей. Від них вимагають такої ж відкритості, як від державних справ і приватного життя кінозірок. Хомо фестівус твердо вірить у те, що гора чи океан є синонімами щастя; що їх призначення – бути оправою для його веселощів. За таких обставин будь-який нещасний випадок сприймається як зрада, порушення домовленості. Те, що гора чи море час від часу нагадують про своє реальне існування, сприймається як злочин. Як усі діти, Хомо фестівус сприймає своє бажання за дійсність, якої вже не немає. Він не хоче брати до уваги, що шляхи Природи можуть бути звивисті, непередбачувані, загадкові. Його дитяча релігія покликана убезпечити його від випадковостей, цих пережитків Старого Режиму, привидів минулого, коли ще не було винайдено нульового ризику»¹.

Реалії сучасної культури дають можливість говорити про відчуження дозвілля, у якому людина не стверджує себе, а заперечує, не розвиває вільно свою фізичну й духовну енергію, а виснажує їх, вдаючись до розваг, які відводять її від реальності. Можливо, такі форми самовираження слід розглядати як вид культурних текстів, що вміщують у собі смисли й коди, які потребують аналізу, що, своєю чергою, допоможе зрозуміти причини поведінки, які дають можливість людині вийти, хоча б на мить, до сфери Іншого. Культура і творчість, основою яких є природна витонченість, варіативність, покликані акумулювати нову інформацію, цим самим протидіючи настанню ентропійного спокою. Таким чином, творча культура, культурна творчість постають як форсована еволюція в історії людства. Водночас сучасна цивілізація підійшла до тієї межі, коли штучно прискорена екстремізація культури стає небезпечною, оскільки елемент витонченості в ній починає набувати відверто гіпертрофованого характеру. В умовах розширення технічних можливостей, які супроводжуються зростанням масової культури, шоу-бізнесу, природну людську вишуканість можна поділити на два модули – саму творчість і творчий екстремізм. Подальша екстремізація процесу призводить до безвиході, надускладнення і надмірності культурних і цивілізаційних феноменів.

Наступною передумовою ескапізму є посилення споживацької складової в культурі. Р. Райш зауважує, що «багаті американці входили у свої власні сусідства і клуби поколіннями. Але новий вхід є більш драматичним, оскільки ті, хто найбільше заробляє, живе тепер в іншій економіці, ніж інші американці. Нова еліта приєднана літаками, модемами, факсами, супутниками і фібер-оптичним кабелем до найбільших комерційних і рекреаційних центрів світу, але вона не з'єднана з іншою частиною нації»². Слушною є думка Г. Почепцова про досить чітке відображення українських реалій – про два нерівні світи: наш і не-наш. Таке відбулося саме тому, що все зростання доходів із часів перебудови до сьогодні дісталось лише олігархам. Знаменитий літературний герой Д. Дефо Робінзон Крузо, який довго жив на безлюдному острові, був діяльною людиною, створивши завдяки своїй невичерпній енергії та працездатності локальну модель капіталістичної цивілізації, до якої вписався, зрештою, і представник «позацивілізованих народів» – П'ятниця.

У ХХ столітті класичний лібералізм зіткнувся з викликом двох типів тоталітарних режимів, основою ідеології яких був один з принципів лібералізму – соціальна «рівність», або расове «братерство». Однак використовували ці принципи для насильницького створення соціальної ідентичності, головною ознакою якої стала ксенофобія

¹ Мюрэ Ф. После Истории. Фрагменты книги. Философия. Философские проблемы духовной жизни. Литература Европы 20 в. / пер. с фр. Н. Кулиш // Иностранная литература. 2001. № 4. С. 235.

² Почепцов Г. Від facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіа комунікації. Вид. 2-е. Київ: Спадщина, 2014. С. 133.

(страх перед Іншим і ворожість до нього). У демократичних суспільствах ідеологічною відповіддю на виклик тоталітаризму стала, з одного боку, абсолютизація принципу свободи індивіда, а з іншого, – орієнтація на створення соціальної держави, побудованої на стимуляції споживання і участі у прибутках. Обидва ці фактори сприяли віртуалізації реальності в системі виробництва, організованої на перетворенні речей у знаки бажання споживача. Метою управління соціосистемою на найвищому щаблі планування процесів інформаційної інтервенції, на думку Г. Почепцова, є «блокування антисистемної поведінки та активацію просистемної поведінки»¹.

Така мутація людського роду, на думку Ж. Бернаноса, до якої звертається Ф. Мюре, називається деспіртуалізацією, вона є результатом аж ніяк не протиприродного злиття різних видів тоталітаризму з демократією. Він вторує, що «трестівський режим» лише видимо є антиподом «державного колективізму», і якщо «технічному Молоху» вдалося закласти «міцні основи своєї майбутньої тиранії», не спровокувавши повстання, то тільки завдяки тому, що він зумів прикрити «свої незліченні беззаконня ліберальною фразеологією»². А далі відбудеться процес переперсоніфікації чи то перетворення тоталітарного Вовка в тоталітарного Агнця: «Загальна Тоталітарна Революція, – пише він, – змушена піти на мирову, а ранком вона переодягне вовків пастухами, військових – законодавцями, колишніх катів – проповідниками і моралістами. Шпигунські центри, створені для війни, будуть переобладнані в центри соціального захисту та допомоги жертвам бомбардувань»³. До цих слів, у яких передбачено нашу еру «необхідного втручання» і гуманітарної допомоги, слід додати ще нескінченні святкові розваги, до яких почне вдаватися людство. Ф. Мюре переконаний, що світ занурений у відчай, але при цьому він сповнений оптимізму. «Сповнений» – це слово найбільше підходить, бо офіційна пропаганда загодує його оптимізмом, як загодувуть гусака перед Різдом. Результатом цього стала нова анонімність, відчуженість соціального й економічного життя, у якому масовим явищем є смисловтрата як прояв екзистенційної кризи. Екзистенційний вакуум, як масова тенденція у сучасному кроскультурному суспільстві, призводить до того, що людина в багатьох випадках втрачає екзистенційний сенс буття. Поряд із відомими формами, стратегіями виборів самоідентичності, таких як конформізм (людина перебуває в полі виборів інших) і тоталітаризм (людина відмовляється від самого акту вибору, надаючи його іншому), сьогодні можемо назвати третій варіант вибору життєвої стратегії, зумовлений смисловтратою в ситуації екзистенційної кризи – відмова від поняття іншого як такого, намагання вмістити себе у світ поза бажання як такого – ескапізм. Неможливість ідентифікуватися за допомогою іншого призводить до самовідчуження, тобто до того, що людина стає чужою сама собі, іншими словами, до крайнього варіанту ескапізму – «відторгнення», а іноді й до суїциду. Такий крайній ескапізм як відмова від пошуку іншого в суспільстві, у якому стала неможливою справжня зустріч з іншим, – це не просто реакція на структуру суспільної парадигми, а екзистенціальний вибір у межах соціально зумовленої стратегії, яка цілком перебуває в її руслі. Однак саме у формах ескапізму маємо справу тепер не просто з деструктивною стратегією виходу з екзистенційної кризи, а в умовах сучасного анонімного, відчуженого суспільства, з нормальною для цієї соціокультурної ситуації фазою рефлексивного існування індивіда.

¹ Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: КМА, 2015. С. 37.

² Мюрэ Ф. После Истории. Фрагменты книги. Философия. Философские проблемы духовной жизни. Литература Европы 20 в. / пер. с фр. Н. Кулиш // Иностранная литература. 2001. № 4. С. 237.

³ Там само. С. 240.

Автентичний опис ескапізму потребує розрізнити поняття медіа-каналів ескапізму, тобто феноменів культури, зумовлених певним способом передання інформації в медійному просторі, і культурних каталізаторів ескапізму. Робінзонаду постмодерного *Festive* можна спостерігати, аналізуючи голлівудських героїв, які демонструють певні моделі життя успішних американців. Про Голівуд подекуди, що це міністерство управління мріями. З уведенням мрії в масову свідомість створюється нова реальність, яка вже не є суто віртуальною. Тобто кіно в цьому випадку здатне перекодувати віртуальне у фізичне. При конструюванні героїчної ідентичності відбувається перехід в інше «Я» людини. І саме це «Я» стає ключовим, незважаючи на те, що утримує в собі «за» і «проти». Так, герою-супермену важко, бо жінки люблять не його, а його альтер-его. Для такого опису застосовують поняття «альтернативна символізація», що дає змогу більш вільно поводитися з правилами світобудови. Джерелом щастя медіа-людини є спеціально сконструйовані медіа-події. Це щастя, яке доставляється додому, людині не треба нічого робити для того, щоб його наблизити. Значну кількість таких подій конструює, наприклад, шоу-бізнес чи телебачення, які є, якщо не сурогатами, то генераторами заміників щастя.

Д. Келлнер дає цікаве визначення медіа-видовища, медіа-спектаклю: «Спектаклі є медіа конструктами, які перебувають за межами звичайної і щоденної рутини, стаючи популярними медіа-подіями і захоплюючи увагу медіа і публіки. Вони містять естетичний вимір і часто є драматичними, пов'язаними з конкуренцією, як олімпіади чи Оскари, вони охоплюють непоборні іміджі, монтаж та історії. Медіа-спектаклі належать до технологічних медіа-подій, у яких медіа-форми – телебачення, друковані медіа чи Інтернет – обробляють події видовищними шляхами»¹.

Розуміння ескапізму як «втечі від» повсякденного буття в альтернативну реальність, прийняте раніше, не може охопити реально існуюче явище, бо такий підхід наголошує на односторонності цього феномена. Явище екзистенціального ескапізму, зокрема в його крайніх проявах, зростає на ґрунті тих змін у способі життя, які стали визначальною тенденцією для сучасної постіндустріальної культури і найбільш повно втілені в організації життя сучасного суспільства. Екзистенційний ескапізм, на відміну від інших його типів, є не формою адаптивної поведінки індивіда до умов життя в сучасному світі з його рутинною повсякденності й формами соціального контролю, що виконує функцію втечі від їх тиску, а стратегією його усвідомленої самоідентифікації.

Позитивний зміст ескапізму полягає в тому, що він є усвідомленою стратегією поведінки в екзистенційному вакуумі, характерною для життя людини в сучасному українському суспільстві. Ескапізм – це феномен, що виявляє точку біфуркації, в якій можливі відкритість Іншому або відмова від нього. Крайня форма ескапізму – самогубство – одночасно є свідченням екзистенційної потреби у справжній зустрічі з Іншим. У цьому розумінні, феномен ескапізму порушує проблему справжності існування в сучасному світі та є однією із фундаментальних проблем філософії і культури.

Історія урбаністичного розвитку суспільства свідчить про виражене прагнення індивіда «відокремитися» від суспільного життя і створити свою, інтимну, приватну модель, яка випадає із загального соціального простору. У Давньому Римі відкритість і публічність повсякденного життя змінилися прагненням до усамітнення і відчуження від тотального соціального контролю з боку суспільства. Тут з'явилися багатопверхові житлові будинки, у яких окремі квартири стали власністю не тільки ба-

¹ Цит. за: Почепцов Г. Від facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіа комунікації. Вид. 2-е. Київ: Спадщина, 2014. С. 131.

гатих римлян, а й людей середнього достатку. У сучасних умовах життєвий стандарт для західної людини становить наявність окремого будинку чи квартири для сім'ї, де кожен член сім'ї має свою спальню. Для багатьох людей такою окремою спальнею є палац, вілла або острів, які є їх власністю. Проблема самотності, втечі від «антигуманного» суспільства домінує в сучасній культурі.

Проявом ескапізму, запереченням сучасної цивілізації є бажання багатьох наших сучасників потрапити у «природне» середовище, покинути цивілізацію і звернутися до природних форм життя. Така ескапістська модель, теоретично обґрунтована ще Ж.-Ж. Руссо, панує у свідомості багатьох людей, втомлених «благами» сучасної треш-цивілізації, вони прагнуть жити усамітнено.

Тотальний тиск масової культури легалізує можливість «відходу» від соціокультурних реалій буття «людини відпочиваючої» до постмодерністської «іградізації» й «віртуалізації» соціуму. В адекватному описі ескапізму розрізняють поняття медіаканалів ескапізму, тобто феноменів культури, зумовлених певним способом передання інформації в медійному просторі, та культурних каталізаторів ескапізму. До медіаканалів належать телебачення та комп'ютерні комунікації, до каталізаторів – реклама, комп'ютерні ігри. Сучасне суспільство може бути охарактеризоване як гіпермедійне, у якому інформаційні й телекомунікаційні технології інтегровані в систему соціального функціонування й розвитку. Зазвичай в гіпермедійному суспільстві дозвілля зосереджене навколо телебачення і комп'ютерних комунікацій. Індивіди звертаються до розваг не для того, щоб цікаво провести дозвілля, а тому, що медіа-носії, якими оточені люди, припускають розваги. Ескапізм як явище у просторі культури виникає при взаємодії антропологічних і культурних передумов саме в гіпермедійному суспільстві.

Інформаційно-розважальна сутність сучасного телебачення відображає і формує глядацькі зацікавлення розвагами, пов'язані з конституюванням несправжнього буття індивіда. Телевізійний дискурс формує новий тип людини – глядача. Режим як розпорядок дня замінюється своєрідним «телережимом». Сучасні комп'ютерні технології сприяють глибокому зануренню у віртуальну реальність. Переживання в комп'ютерній симуляції сприймаються нашою свідомістю як реальні. Коли комп'ютерна гра моделює життя людини, то азарт і задоволення від пережитих пригод можуть перетворюватися на спробу і звичку псевдореалізації у віртуальному світі. За допомогою інтернет-спілкування нівелюються межі між реальністю і фантазією, замість реальних дій відбувається їх декларація. Дозвілля при ескапізмі індивіда стає відчуженим. Замість самореалізації у вільний від роботи час індивід шукає різні способи втекти від реальності, від свого справжнього існування за допомогою розваг чи пасивного споживання інформації.

Підсумовуючи, наведемо ознаки, згідно з якими ескапізм полягає в підміні справжньої життєвої активності її симуляцією. Характерна для сучасної культури орієнтація на споживання перетворює індивіда не тільки на користувача речей, а й користувача всього свого життя. Іншими словами, життя не проживається, а споживається. Посилення споживацької складової в культурі багато в чому пов'язане з комерційною рекламною діяльністю. Реклама, прагнучи сформувати штучні потреби, які людина має усвідомлювати як свої, відчужує її від справжніх життєвих інтересів, перетворює її на споживача. Рекламна комунікація виводить людину з реальності у світ образів. Прагнення індивіда відповідати певним образам, які формуються рекламою, може сприяти відчуженню, ескапізму. Симуляція життєвої активності при ескапізмі відбувається за допомогою розваг, тобто діяльності, спрямованої на привнесення в реальність чогось нового. Ескапізм – це «відхід» індивіда від справжнього буття шляхом його симуляції в розвагах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бодриар Ж. Симулякры и симуляция / пер. с фр. А. Качалова. Москва: ПОСТУМ, 2015. 240 с.
2. Волков П. Разнообразие человеческих миров: Руководство по профилактике душевных расстройств. Москва: Аграф, 2000. 528 с.
3. Эскапизм // Большая актуальная политическая энциклопедия. Москва: Эсмо, 2009. URL: http://greater_political.academic.ru/226/%D0%AD%D0%A1%D0%9A%D0%90%D0%9F%D0%98%D0%97%D0%9C (дата обращения: 27.05.2017).
4. Мюрэ Ф. После Истории. Фрагменты книги. Философия. Философские проблемы духовной жизни. Литература Европы 20 в. / пер. с фр. Н. Кулиш // Иностранная литература. 2001. № 4. С. 224–241.
5. Ортега-і Гассет. Бунт мас // Ортега-і Гассет. Вибрані твори / пер. з іспан. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко. Київ: Основи, 1994. С. 15–140.
6. Почепцов Г. Від facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіа комунікації. Вид. 2-е. Київ: Спадщина, 2014. 464 с.
7. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: КМА, 2015. 497 с.
8. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто. Опыт феноменологической онтологии / пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. Москва: Республика, 2000. 639 с.
9. Фромм Э. Бегство от свободы / пер. Г. Ф. Швейника. Москва: АСТ, 2011. 288 с.
10. Хайдеггер М. Бытие и время / пер. с нем. В. В. Биbihина. Харьков: Фолио, 2003. 503; [9] с.
11. Evans A. This Virtual Life. Escapism and Simulation in Our Media World. United Kingdom: VISION, 2003. 288 p.
12. Tuan Y.-F. Escapism. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1998. 245 p.

Бабушка Л. Д. Эскапизм как принцип культуротворчества: робинзонада постмодерного Festive. Реалии культуры XX–XXI века всё чаще связывают с явлением эскапизма, или эскейпизм (от англ. – «бегство»). Заявление постмодерна о гибели «социального» вызвало к жизни право личности выстраивать свою идентичность и создавать особые анклавные реальности, существуя при этом за пределами действий социальных институтов. Методология исследования предусматривает применение философско-культурологического, семиотического и компаративного методов, позволяющих обобщить различные подходы к эскапизму как робинзонаде постмодернистского Festive и противоречивые оценки этого явления. Цель статьи – рассмотреть эскапизм в контексте идей парадоксальности культуры. Различие подходов к пониманию эскапизма убеждает, что это сложный социокультурный феномен, отражающий процессы в современной культуре, – кризис самоидентичности, рост консюмеризма, индивидуализма, виртуализации восприятия реальности и т. п. Выяснено, что сущность эскапизма заключается в подмене настоящей жизненной активности её симуляцией. Это происходит с помощью развлечений, то есть деятельности, поверхностно направленной на привнесение в реальность чего-то нового и разнообразного. Поскольку характерная для современной культуры ориентация на потребление превращает индивида не только на пользователя вещами, но и на пользователя всей своей жизнью. Иными словами, жизнь не проживается, а потребляется. Эскапизм определяется как «уход» индивида от подлинного бытия путем его симуляции в развлечениях.

Ключевые слова: эскапизм, культуротворчество, фестивализация, Festive, робинзонада, культура, самоидентичность, экзистенциальный эскапизм, медиакommunikation.

Babushka L. D. Escapism as a Principle of Culture Creation: the Robinsonade of Postmodern Festive. The purpose of the work. The cultural realities of the 20th–21st centuries increasingly focus on the phenomenon which is marked by the term “escapism” (from English “escape”). The postmodern statement on the death of “the social” gave an individual the right to build their own identity and create special enclaves of reality, at the same time existing outside of social institutions. The research methodology is to use the philosophical and cultural, semiotic and comparative methods which allow to summarize various approaches to escapism as the Robinsonade of postmodern Festive and the controversial assessment of this phenomenon. The scientific innovation is understanding of the idea of escapism in the context of paradoxical culture. The difference in approaches to understanding escapism shows that the latter exists as a complex socio-cultural phenomenon which reflects such modern culture processes as identity crisis, growth of consumerism, individualism, virtualization of the perception of reality, etc. Conclusions. It was found that the essence of escapism is in the substitution of life’s activities with simulation. It is achieved through entertainment, i. e. activities superficially aimed at bringing something new and different to reality. The typical for modern culture focus on individual consumption transforms the person not only into the consumer of things, but into the consumer of his life. In other words, life is not lived but consumed. As a result, escapism is defined as a “departure” of the individual from real life through the prism of its simulation in entertainment.

Keywords: escapism, culture art, festivation, Festive, Robinsonade, culture, self-identity, existential escapism, media communications.